

A gyakorlati vizsgálaton a jelölt meglátogatja a gyakorlőiskolában tanító idősebb tanítójelöltet, ott megmutatja, mit tenne hasonló esetben az iskolában s erről a vizsgálóbizottságnak jelentést tesz.

Képesít ezen vizsgálat elemi iskolai igazgató-tanítóságra, iskolalátogatásra jogosított tollnokságra, segédtanfelügyelőségre s két évi ily gyakorlat után királyi tanfelügyelőségre.

Ezzel igénytelen felolvasásom végéhez is értem volna, ha nem lenne még egy dolog, a miről néhány szóval meg kell emlékezniem. Ez a polgári iskolák és tanítóképzők felügyelete. Mindenesetre kívánatos, hogy ez iskolák külön felügyeletet kapjanak, de kérdem, hogy míg ez kivihető nem lesz, nem jobb kézben van-e a polgári iskola, ha arra alapos szakképzettségű s magas általános műveltségű tanító ügyel fel, mint a már sokszor említett elemek? A tanítóképző meg éppen azon czél szolgálatában áll, melynek továbbfejlesztése a tanfelügyelő feladatát képezi, miért is szükséges, hogy arra befolyása is legyen, kivált, ha arravalóságát még a vizsgálat letételével és kitünő gyakorlati működésével is bebizonyítja.

Vezekény.

MARMULA JÁNOS.

GYAKORLATI SZEMPONTOK A KÖZÉPISKOLÁK MŰKÖDÉSÉNEK MEGFIGYELÉSÉNÉL.

e) *Hospitálások.*

1. Az igazgatói hospitálásokra a Rendt. 32. §. 1. p. vonatkozik s kívánja, hogy az igazgató «minden egyes tanárt minél több izben, de minden osztályt havonkint legalább egyszer meglátogasson». Természetes, ezt nem szabad szó szerint venni; mert így az igazgató nemcsak hogy a részleteket nem ismerhetné, nemcsak hogy fogalma is alig lehetne a tantárgyak methodikus kezeléséről, a tanárok fegyelmező és tanítói eljárásáról a tanulók magaviseletéről és a tanulmányi eredményről, tehát nemcsak vezető és irányzó s ellenőrző tisztének nem felelhetne meg, pedig e feladatokat a törvény (!) ruházza rá; hanem nem felelhetne meg egy felettébb lelkiismeretbeli feladatának sem, a mit a Rendt. 39. §.-a 2. p. ró reá, t. i. a classifikálás ellenőrzésének. Már ennek a terhes és kényes tisztnek még akkor is nehéz megfelelni, ha sűrűn hospitál és feles számú tapasztalatai vannak is. (Az igazgatói látogatások rendszeréről lásd Rendt. Magy. 226—231. l.)

2. Kölcsönös hospitálások. A V. K. M. 1886. jun. 5-én 14.453 sz. a. és 1890. jul. 25-én 25.407 sz. r. óhajtja, hogy a tanároknak egymás tanóráin való kölcsönös látogatása nagyobb mértékben eszközöltessék.

«Az összműködésnek egyik fontos eszköze : a hospitálás, különösen az osztályfők részéről.» (1886. okt. 13. jkv. Szieber főig. nyilatk.)

«Az ifjúság szorgalmának és figyelmének ébrentartására hathatós eszközül szolgál a hospitálás.» (1884. máj. 27. jkv. Nuber főig. nyilatk.)

«Az osztályfőnök tanulmányi és fegyelmi tekintetben igazgatója lévén saját osztályának, abban hospitálnia kell, órködve a felett, hogy a tanulók egyes tanárok által tulterhelve ne legyenek ; hogy a tananyagban összetorlódás ne legyen és a pensumok egy időre ne essenek.» (1876. okt. 18. jkv. Klamarik főig. nyilatk.)

[Ez részben a régi Rendtart.-ban is benne volt; de a mostani Rendt. 23. §-ának «Jegyzet»-e, főleg pedig a 31. §. 1. pontja, mely az osztályfők többszöri hospitálását mondja ki, úgyszólván szóról-szóra ezt foglalja magában.]

3. A hospitálás bejegyzése a tanácskozáson. «Az osztálykönyvek megtekintése által arról győződven meg, miszerint a tanárok egymás előadásait . . . látogatják ; figyelmezteti a tanári kart a rendelet buzgóbb megtartására s kívánja, miszerint a kölcsönös látogatások az általános értekezletek jegyzőkönyvébe» (ellenőrző tanácskozások) «is felvétesse- nek.» (1875. jan. 23. jkv. Barton főig. nyilatk.)

«Különösen a tanárok szívére köti, hogy egymásnak előadásait látogassák, az igazgatónak pedig meghagyja, hogy azt jelentésképen fel-terjeszsze.» (1875. nov. 23. jkv. Barton főig. nyilatk.)

4. Hospitálásokkor az egész addig végzett tananyagból is lehet kérdéseket intézni a tanulókhöz, nemcsak az épen akkor leczkére kijelöltekből. Ez magából a dolog természetéből folyik. Az igazgatói hospitálások czélja ugyanis kettős : meggyőződés-szerzés a tanár fegyelmező és nevelő eljárásáról és a tananyag methodikai kezeléséről, s általán a tanár tanításmódjáról, másrésről meggyőződés-szerzés a tanulók fegyelmi állapotáról, szorgalmáról és haladásáról. Már hogy ez utóbbi nem vonatkoztatik épen csak az akkor leczkére feladott tananyagra, az magától értetődik ; mert hiszen az általános haladásról akarjuk magunkat tájékoztatni, tehát az egész osztály állapotáról s az eddig tanultak összességéről. Annyit elérni, hogy egyesek az épen leczkéül feladott részletet tudják, nem nehéz dolog ; de igenis próbaköve rátermettségünknek az, hogy úgy az akkori leczkében, mint különösen az addig végzettek fővonásaiban az egész osztály milyen általános haladást ért el. Így tűnik ki, hogy gyakorlati volt-e tanításunk, hogy felhasználtuk-e alapul a továbbiak megértetésére a már tanultakat, a már elsajátított ismereteket, s hogy történtek-e ismétlések ; mert ha mindezek megtörténtek,

akkor erről az osztály tudásával egész általánosságban bizonyosságot fog tenni; ha azonban erre nem képes az osztály, ez annak a jele, hogy tanításunk nem volt organikus, módszeres, tudatos, hanem inkább csak a tankönyv egyes fejezeteinek leczkéről-leczkére, minden egymásra történő vonatkozások nélküli s alapos fejtegetés s a lényegbe való behatolás hiányában szenvedő meg- vagy inkább betanítása. Már nyilvánvaló, hogy az esetleges ily tanítás sehogy sem felelhet meg az Utasítások ama fontos követelményének, hogy a rokon tárgyak kölcsönös vonatkozásai s általában az ismeretek illetén vonatkozásai pontosan megállapítandók és felelevenítendők. Nem felelhet meg, a mikor az egy-ugyanazon tantárgynak rokon vonatkozásaival sem törődünk, a mikor egyáltalán semminemű értelmi kapcsolatba nem hozzuk a már tanultakkal a további részleteket s viszont ezeket amazokkal nem. Az ily tanítás már nagyon is összevág a túlterhelés kérdésével. Más dolog ugyanis a jól megmagyarázott dolgot házi önmunkássággal otthon jobban elsajátíttatni, s egészen más egyes studiumokat a töméntelen megerőltetésbe kerülő emlézés által betanultatni. A kitől csak ennyi telnek, az egyáltalán nem állana hivatása magaslátán.

Hogy hospitálásokkor az egész tananyagból is lehet kérdezni, arra nézve is idézhetek főigazgatói nyilatkozatot: «Mivel vizsgálás közben a főigazgató azon kívánságára, hogy a testek általános tulajdonságairól is tétessenek kérdések: . . . . . a főigazgató kérdésére válaszolja, hogy a testek általános tulajdonságait mindjárt kezdetben tárgyalni el nem mulasztotta ugyan . . . . .» stb. (1872. május 12. jkv. Barton főig. nyilatk.) Megjegyzendő azonban, hogy az ily hospitálások alkalmával a végzett anyagra vonatkozólag feladott kérdéseknek nem szabad megbontaniok az óra methodikus rendjét, nem szabad tehát a kérdéseket ötletszerűleg, összevissza, összefüggés nélkül feladni, mintegy keresve a rést vagy az ellenmondást a tanulók feleleteiben; hanem módját kell ejteni, hogy a napirenden levő anyag összefüggésében kerüljenek szóba az ismeretkör alapjai és eddig végzett részei. A jó tanítás ez összefüggést, az alapokat, a végzetteket és a végzendőt mindig nyilván tartja.

Ugyanezen jegyzőkönyv arról is tanuskodik, hogy az inspiciáló főigazgató osztályonként és tárgyanként beható s az egész végzett tananyagra kiterjedő kérdéseket tétetett, s a jegyzőkönyvben részletes, tárgyanként és osztályonként előtüntetett birálatok és megjegyzések vannak, megemlítve még az is: mely tárgyakból s mely osztályokban volt fogyatékos az eredmény, illetőleg hol volt az kielégítő, s melyik osztályban, melyik tárgyból volt a legszebb eredmény constatalható. Ugyanilyen részletes és összehasonlító kritika van az 1873. decz. 16-iki s az 1873. máj. 6-iki jkvben. Érdekes, hogy ez utóbbiban előtüntetvék

az osztályok és tárgyak, a hol haladás észleltetett s azok is, a melyekben s a melyekből nem volt eredmény. Ugyancsak e jkvben utalás történik arra is, mintha egyes tárgyak kellően nem ismételtetnének. Ily részletező kritikát mutat az 1875. január 23. és 1875. nov. 23-iki jkv is.

f) *Osztályozás.*

Az osztályozásra vonatkoznak: 1. a *Rendtartás* 36. §-a: az Értesítő «Megjegyzés» rovatában külön kiemelendő, a kik magaviselet, szorgalom vagy előmenetel dolgában állandó hiányt tanusítanak; a 35. §. 2. p.: az osztályzatot közös megállapodás útján az osztályban tanító tanárok állapítják meg; a 40. §. 1. p.: a vizsgálatok előtt évi ideiglenes osztályozás tartatik; a 41. §. 1. p.: végleges osztályozás; a 41. §. 2. p.: igazgatói ellenőrzés a végosztályozásnál.

A V. K. M. 1889. július 29-én 24,381. sz. rend. a szigorubb osztályozást ajánlja a gymnasiumokban az oda nem való elemek kiszorítása céljából. Megjegyzendő azonban, hogy a *Rendtartás* 41. §. 2. pontja szerint «osztályismétlésre csak azok útasíthatók, kik állandó hanyagság következtében maradtak el úgy, hogy mulasztások pótlása a következő felsőbb osztályban önszorgalmuktól nem remélhető.» És erre a §-ra csakugyan szükség is van a kiméletlenül buktatók ellenében.

«A tanári karnak szigoruan meghagyja, felsőbb osztályba senkit se bocsásson, ki nem oda való. Ennek nem teljesítése a növendékek kárával jár, és ha a tanintezetből máshova megy, az a helyi intézet rovására történik.» (1875. nov. 23. jkv. Barton főig. nyilatk.)

(Az osztályozásról lásd *Pæd. Dolg.* 242—256. l. és *Rendt. Magy.* 121—122., 146—147., 156—159., 161—162. l.).

Tekintve, hogy az osztályozás fegyelmezési rendszerünk keretében a leghathatósabb eszköz kezünkben a tanulók szorgalmát illetőleg, mindenesetre törvényes szigorúsággal kell alkalmaznunk; másrésztől, tekintve, hogy itt a tanulóknak és a szülővilágnak igen fontos érdekei forognak fenn, s még inkább, hogy az igazságtalan osztályozás kiöli a tanulóból a részrehajlatlanságunkba vetett hitet s kedvét veheti a tanulástól: tehát lelkiismeretesen, komoly megfontolással, pártatlan igazságszeretettel s azon méltánossággal kell művelnünk, mely tekintetbe veszi mindazon körülményeket, a melyek ilyenkor tekintetbe vehetők, minő pl. gyengébb tehetség, de kitartó szorgalom; a részletekben bizonytalanság, de a fővonásokban türehető tájékozás, stb. Természetes, hogy buzgó és alapos tanítás és körültekintő fegyelmezés mellett rendes körülmények között a buktottak százaléka nem lehet nagy. Mert, ha a dolgokat óráról-órára jól elmagyaráztuk s kellő időben, módon és arányban ismételtettünk; ha a fegyelmező eljárás tényezőit (intések, még

pedig fokozatosan a Rendt. 18. §-ában foglaltak sorrendjében az 1—3. pont alattiakat) szabatosan alkalmaztuk; ha a Rendt. 18. §-ának 10. p. értelmében az ismételten feltűnőbb hanyagság miatt kiosztott fenyté-
seket a Fegyelmi Naplóba bevezetvén, erről a szülőt vagy a helyettest
azonnal értesítettük, s e §. alapján, ha kellett, a tanuló házi fenyték
alá vonását is kívántuk; ha a kisebb rendszeres, majd az összefoglaló
ismétlések szabályszerűen végeztettek, ha végül a helyes tanítási elvnek
hódolva: a tanultak alapul vétettek a továbbiak megmagyarázására s
így az ismeretek ez uton is felelevenítették, tehát ismét csak ismétlé-
sek foganatosítottak: ily eljárás mellett, főleg a szemléltető és kísérle-
tekre alapított tanítás alapján kezelhető és tanítandó tárgyakkal, tehát
különösen a reálszaki studiumoknál az eredménynek el nem lehet ma-
radnia s így a jegyzőkönyvileg megrovottak százaléka sem lehet nagy.
És ez az alapja — még pedig helyeselendő alapja — a percentrendszer-
nek. Mert a hol sok a bukott tanuló, pædagogiailag véve a dolgot, ez
nem annyira csak azt jelenti, hogy sok tanuló nem tanult, hanem első
sorban azt, hogy sok tanulóra nézve — talán azok figyelmetlensége,
talán a követett módszer s a tanítás módja és kikérdezés rendszere vagy
más egyéb okok folytán — a tanítás nem érte el a kellő eredményt. És
ennyiben vagyunk pædagogice, de még különben is érdekelve s érintve
is a percentkérdésnél, s itt a punctum saliens is arra nézve, hogy hol,
ki és milyen eredményt mutat fel, mely bizonyára kell, hogy nemes
versenyzés tárgya legyen édes mindnyájunkra nézve. Mert pl. azzal, hogy
valaki az osztály $\frac{7}{10}$ részét elbuktatja, mondván: nem feleltek, tehát
elbuktak, a dolog még elintézve nincs. Sőt csak akkor kezdődik a meg-
okolás: vajjon kizárólag csak a tanulóknak van-e a hiba, vagy talán a
tanítás módszerében, a feleltetés mikéntjében, a kérdezési módban, a
tulságos követelményekben (a ki pl. nem képes magától egy lélekzetre
elmondani a leczkét, elégedjünk meg, ha kérdéseinkre felelve bebizo-
nyítja, hogy foglalkozott a dolgokkal, hogy van tájékozódottsága az
ismeretekben!) vagy a fegyelmező eszközök nem kellő mértékben s idő-
ben való használásában s a szülői ház közreműködésének kellő időben
való igénybe nem vételében! Igen, a szülői ház közreműködését fel kell
használni; még pedig az osztályozó tanácskozást megelőző ellenőrző
értekezéseken belül is. Nem tudnám ugyanis helyeselni a classifikálás-
nak azt a módját, hogy egész két hó alatt — ha a tanulók szorgalma és
előmenetele még annyira ki nem elégítő is — a szülőház egyszer se
értesíttessék, hanem a conferentián egyszerűen constatáltatván az ered-
ménytelenség, a szülő a tanulóknak jegyzőkönyvi megrovásáról (illetőleg
bukásáról) tudósíttatik. A jegyzőkönyvi megrovás (és a bukás) már egy.
a lefolyt időtartamra vonatkozó végeredményt jelent, a melyen — leg-
alább azon időponti hatályát véve, segíteni már nem lehet; a nevelő

fegyelmezésnek pedig az a feladata, hogy a fegyelmi eszközök kellő időben való felhasználása által, ha csak lehetséges, megmentse a tanulót a rá vonatkozó kellemetlen bírálat bekövetkezésétől, tehát egyszersmind megtörténik a törekvés is a testület részéről lehetőleg jó eredmény elérésére, tehát jegyzőkönyvi constataálására is. És mivel az ellenőrző tanácskozásokon állapítatik meg az osztályok ténylegesen elért előmenetele, s mert ezek a conferentialis megállapodások egymásra kölcsönös hatással vannak az évharmados osztályozás irányában is — mely utóbbi alkalommal, t. i. az egész évharmadra vonatkozólag hozunk ítéletet, és nem csupán a megelőző ellenőrzőtől számítva, — Lásd. Pæd. Dolg. 155. l.), hogy ám az egyes ellenőrző tanácskozásokon minél jobb eredményt lehessen feltüntetni (hisz a haladás céljából küldik a tanulókat iskolába!): azért az alapos, beható, jól előkészített tanításon felül az összes nevelő fegyelmezési tényezőket jól kell használnunk, és így a szülői házat is kellő időben kell értesíteni.

Már, ha illetén eljárás és nyilvántartás mellett is elbukik a tanuló, nem helyezhető rossz világitásba az iskola, mert a szülő nincs kitéve meglepetésnek s nem állhat elő azzal a kifogással, hogy nem lévén előbb tudomása fia tanulmányi hátramaradásáról, nem is működhetett közre a házi nevelés körében a javításra. Míg ellenkező eljárás mellett e kifogással elő fog állani, s valljuk be: elő is állhat!

Befejezésül nem hagyhatom említés nélkül azt az anomáliát sem, mely főleg az egyes tárgyaknál követett tulságosan szigorú osztályozásból fakad; a tanulók t. i. idejök nagy részét csak amaz egy vagy két tárgy tanulására fordítják s könnyen elhanyagolhatják a többit. Sőt erejüket messze meghaladó szellemi megerőltetésnek is kitehetik magokat, esetleg az által iparkodván magokat biztosítani az elbukástól, hogy a tankönyv szigorú beemlézésének embertkinzó processusára adják magokat. Mi ennek a következménye, arról már ott, a hol hospitálások alkalmából az egész végzett tananyagból való kérdezés jogosságát bizonyítottam, megemlékeztem az illetén eljárás méltó jellemzésével egyetemben.

(Az osztályozásról lásd Klamarik főigazgatói 683/1877. sz. alatti rendeletét a Rendt. Magy. 151—152. és 157—158. l.).

(Folytatása köv.)

DORTSÁK GYULA.